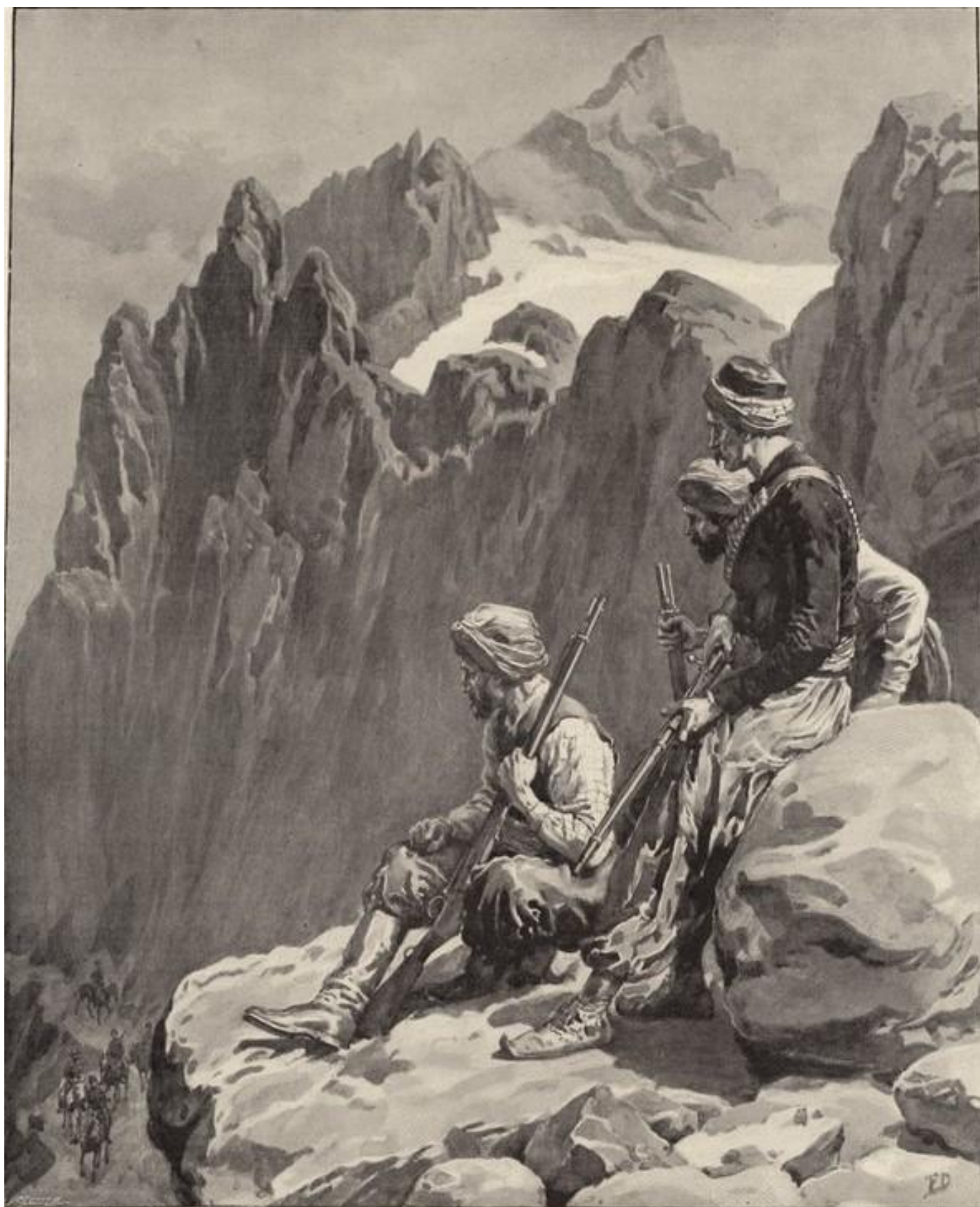

Brigands Kurdes Soyguncu Kürtler

Frank Feller
By Appointment.

The Kurds are a nomad race, living on the south Russian borders, their existence being a constant menace to the surrounding districts. Mounted on powerful horse- usually the fruits of some former raid- they dash into the villages of Turkey , Russia or Armenia , carrying from thence any portable article they fancy , from household valuables to women and children. They are splendid riders and utterly regardless of the laws of property.

Randevu ile.

Kürtler, Rusya'nın güney sınırlarında yaşayan göçebe bir ırktır ve varlıkları çevre bölgeler için sürekli bir tehdit oluşturmaktadır. Genellikle eski bir akının meyveleri olan güçlü atlara binerek Türkiye, Rusya veya Ermenistan'ın köylerine hücum ederler ve oradan ev eşyalarından kadınlara ve çocuklara kadar akıllarına gelen her türlü taşınabilir eşyayı götürürler. Onlar muhteşem binicilerdir ve mülkiyet kanunlarına tamamen aldırmaz etmezler.

Frank Feller

Kaçırdıkları kadınların ırzına geçen kürtler bu şekilde bir topluluk olmayı başarmış ve bir Kürt adı altında anılan topluluk haline gelmiştir.

La route que suivait la caravane la conduisit d'abord à travers une plaine déserte, tellement détrempée par les pluies qu'elle n'était plus qu'un vaste marais où les mules enfonçaient jusqu'au ventre. En approchant des collines , les chemins devinrent meilleurs , mais la crainte des brigands, dont ces montagnes sont infestées, commença de s'emparer de la troupe , qui , semblable à un cortège funèbre , s'avavançait en silence le long de l'étroit sentier . Peu de jours auparavant une caravane de mille pèlerins avait été pillée dans ces gorges de montagnes par une poignée de Kurdes . Le missionnaire arriva cependant sain et sauf au caravansérail de Kosri-Sherin , dans lequel il n'osa toutefois s'aventurer que sur le dos de sa mule, tant était grande la malpropreté de ce lieu . On y voyait réunie une foule de pèlerins bruyants et bavards qui transportaient à Nedgeff un millier de cadavres en putréfaction , afin de les ensevelir dans le voisinage de leur grand Iman-Ali, privilège que les Persans considèrent comme une garantie de leur entrée au paradis . Au milieu de la cohue , le missionnaire eut bien de la peine à trouver un petit coin où il pût se reposer sans craindre d'être foulé par les nombreux chevaux et mulets qui partaient à toute heure de la nuit. Le matin, M. Stern dut se remettre en route par une pluie pénétrante qui se changeait en glace sur ses vêtements . 1 <<Vaud:1859.256>>

Kervanın izlediği yol, onu önce ıssız bir ovadan geçiriyordu. Bu ova, yağmurlarla öylesine ıslanmıştı ki, katırların karınlarına kadar battığı uçsuz bucaksız bir bataklıktan ibaretti. Tepelere yaklaştıkça yollar düzeldi, ancak bu dağları istila eden haydutların korkusu, dar patika boyunca sessizce ilerleyen bir cenaze alayı gibi, birliğe hakim olmaya başladı. Birkaç gün önce, bin kişilik bir hacı kervanı, bu dağ geçitlerinde bir avuç Kürt tarafından yağmalanmıştı. Ancak misyoner, sağ salım Kosri-Şerin kervansarayı'na ulaştı. Ancak, orası o kadar pis bir yerdi ki, katırının sırtında girmeden cesaret edemediği bir yerdi burası. Gürültücü ve konuşkan hacılardan oluşan bir kalabalık, büyük İmam Ali'nin yakınlarına gömmek üzere bin çürüyen cesedi Necgeffe taşıyordu. Bu ayrıcalık, Perslerin cennete girmelerinin garantisi olarak kabul ettikleri bir ayrıcalıktı. Kalabalığın ortasında, misyoner, gecenin her saati yola çıkan sayısız at ve katırın altında ezilme korkusu olmadan dinlenebileceği küçük bir köşe bulmakta büyük zorluk çekiyordu. Sabahleyin, Bay Stern, kıyafetlerini buz gibi yapan şiddetli yağmur altında tekrar yola çıkmak zorunda kaldı. 1

<<Vaud:1859.256>>

M. Stern quitta Kermanshah le 2 mars. Son voyage à travers des plaines détrempées par la pluie le fatigua beaucoup , et il ne trouva de repos que dans un caravansérail dégoûtant de saleté et empesté par le corps d'un mulet en putréfaction . La crainte des brigands kurdes put seule retenir le missionnaire dans ce lieu infect , où il passa néanmoins une nuit tolérable . 1 <<Vaud:1859.258>>

Bay Stern, 2 Mart'ta Kermanşah'tan ayrıldı. Yağmurla ıslanmış ovalarda yaptığı yolculuk onu çok yordu ve pislikten mide bulandırıcı ve çürüyen bir katırın cesediyle kokan bir kervansaray dışında huzur bulamadı. Misyoneri bu pis yerde tutan tek şey, Kürt soyguncular'ın korkusuydu ve yine de orada katlanılabilir bir gece geçirdi. 1 <<Vaud:1859.258>>

Dans un voyage que le prelat faisait de Diarbekir a Alep , il fut attaque par des brigands Kurdes et reçut des coups de pierre dont il mourut a Sewerk en 1850. 2 <<jesus ou Notices bibliographiques:1861.450>>

Diyarbakir'den Halep'e yaptığı bir seyahat sırasında Kürt soyguncular'ın saldırısına uğramış ve aldığı taş darbeleri sonucu 1850 yılında Sewerk'te hayatını kaybetmiştir. 2 <<jesus ou Notices bibliographiques:1861.450>>

Cet ermite mahométan de Wardzia était d'ailleurs un homme de bon sens . Il affirma à M. de Thielmann qu'il n'y avait plus de brigands kurdes , que ce n'était qu'une légende qu'on exploitait pour imposer des escortes aux voyageurs, et c'était la pure vérité. Quelques semaines plus tard, M. de Thielmann et ses compagnons chevauchèrent seuls en plein Kurdistan, sans être aucunement inquiétés. 67,68.

Vardzia'lı bu Müslüman münzevi, üstelik sağduyulu bir adamdı. Bay de Thielmann'a artık Kürt eşkıyalarının olmadığını, bunun sadece yolculara refakatçi dayatmak için uydurulan bir efsane olduğunu ve bunun tamamen gerçek olduğunu söyledi. Birkaç hafta sonra, Bay de Thielmann ve arkadaşları, Kürdistan'ın göbeğinde tek başlarına, en ufak bir rahatsızlık duymadan yolculuk ettiler. 67,68.

Les voyageurs eurent bientôt franchi la distance qui les séparait de l'étrange ville. Ils furent reçus avec les honneurs militaires par la garnison turque, installée en dehors des remparts et qui s'ébranla ensuite jusqu'au dernier homme, pour les escorter dans leur promenade. Il est vrai que cette garnison se compose en tout de six soldats et d'un caporal ; ce déploiement de forces suffit pour effaroucher les Kurdes , ce qui ne fait pas l'éloge de leurs aptitudes pour le métier de brigand. 3 <<Revue de France:1875.73,74.>>

Yolcular, onları bu yabancı şehirden ayıran mesafeyi kısa sürede aştılar. Surların dışına yerleştirilen Türk garnizonu tarafından askeri törenle karşılandılar ve ardından yürüyüşlerinde onlara eşlik edecek son adama geçtiler. Bu garnizonun altı asker ve bir onbaşıdan oluştuğu doğrudur; kuvvetlerin bu şekilde konuşlandırılması Kürtleri korkutmaya yeter, ama bu onların eşkıyalık mesleğine yatkınlıklarını pek göstermez. 3 <<Revue de France:1875.73,74.>>

Restés seuls , nous activâmes la cuisson , nous brassâmes de notre mieux , mîmes en bouteilles , cachetâmes , etc. Nous étions tous deux ruisselants de sueur, mais le pacha ne se plaignait pas . Jamais , au grand jamais , cet homme n'avait dû déployer une telle activité . Quand tout fut fini , on rappela les cuisiniers , leur ordonnant de mettre les bouteilles à la cave ; le gouverneur en garda une , afin de goûter le vin ; il l'emporta dans ses augustes

maines , jusqu'au fond de son appartement , où nous nous accroupîmes vis - à - vis l'un de l'autre .

<< Pouvons- nous boire ? demanda Son Excellence .

-Le breuvage n'est pas refroidi .

-Nous le boirons chaud.

-Il n'aura aucun goût .

-Il faudra bien qu'il en ait ! »

Il le fallait , puisque le pacha l'ordonnait .

Celui-ci fit apporter deux gobelets et défendit sévèrement qu'on laissât entrer personne ; puis , dès que l'esclave se fut éloigné , il enleva le fil de fer qui retenait le bouchon .

Pouf ! Le liège sauta jusqu'à la voûte.

<< Allah il Allah ! » murmura le pacha , tout hors de lui .

La mousse s'échappait de la bouteille , lui coulant sur les doigts.

<< Mach' Allah ! répétait notre fonctionnaire , il saute , en vérité , il saute ! >>

Sans prendre le temps de verser dans son verre , il plongeait le goulot de la bouteille jusqu'au fond de sa bouche , et vida d'un trait la moitié du contenu , après quoi , plaçant son doigt en guise de bouchon , il s'écria joyeusement :

<< Royal ! admirable ! délicieux ! Écoute , mon ami , je t'aime . Ce vin est préférable à l'eau de la fontaine du Zem - Zem , oui , cent fois ...

- Tu trouves ?

- Oh ! oui , il est même meilleur que celle du Kavous Kevser , qu'on boit au paradis . Ce n'est pas seulement deux cabassers que je te donnerai pour t'accompagner , tu en auras quatre ; oui , quatre !

- Je te remercie. As-tu bien remarqué comment j'ai préparé ce vin ?

- Certes , je l'ai remarqué , je ne l'oublierai pas . >>

Et, sans s'inquiéter de remplir mon verre , il porta de nouveau la bouteille à ses lèvres ; cette fois il la vida entièrement .

« Bom Boj ! elle est trop petite , on en boirait bien deux .

- Ne trouves -tu pas mon secret inappréciable ?

- Par le prophète ! je suis de ton avis . Oh ! vous autres Nemsi , vous êtes d'habiles gens ! Permits-moi de te quitter un instant , reviens tout de suite. >>

Lorsque le pacha rentra , il portait quelque chose soigneusement caché sous son kaftan. C'étaient deux nouvelles bouteilles . Il souriait d'un air ravi .

« Tu as été les chercher toi -même ? demandai -je .

- Moi-même ! Personne ne doit toucher ce vin , qui n'est pas du vin. Je l'ai dit à mes gens ; s'il manquait un seul flacon à mon compte , le coupable serait bâtonné jusqu'à la mort.

- Tu vas boire encore ?

- Pourquoi pas ? Quand il n'y en aura plus , j'en fabriquerai .

- Le breuvage serait meilleur refroidi .

- J'en goûterai aussi , quand il le sera . Qu'Allah soit loué ! avec un peu d'eau , de raisins secs , de sucre et de je ne sais quelle drogue , il a permis que tu puisses réjouir le cœur de son fidèle croyant ! >>

Là-dessus le pacha se mit à siroter bravement sa seconde fiole , puis devint tout à fait tendre .

« Ami , dit- il , personne ne te surpasse , ni croyants , ni infidèles ; quatre cabassers sont trop peu pour garder un homme si précieux ; tu en auras six !

- Ta bonté est grande , ô Pacha , mais je saurai en répandre la renommée .

- Vas-tu raconter aussi combien j'ai pris plaisir à ce breuvage ?

- Non, cela je le passerai sous silence, car je ne pourrais pas dire que j'ai bu aussi , et...
- Ah ! c'est vrai , je t'ai oublié, tends ton verre , je vais entamer la troisième bouteille . >>
Je goûtai alors mon produit frelaté ; la boisson valait ce que peut valoir un pareil mélange ; elle ressemblait à du champagne comme de l'eau à du vin , et moins encore ; mais le palais du pacha n'était pas habitué , paraissait-il , à déguster les vins des crus champenois.

Après une pause , il reprit :

<< Non six cabassers pour escorte , ce serait trop maigre : tu en auras dix !

- Je te remerci, ô Pacha ! >>

Pour peu que le digne homme trouvât encore de tendresse au fond de son flacon , je me voyais à la tête d'un régiment de cabassers , ce qui , dans les circonstances présentes , eût été très incommode . Cependant le pacha conservait assez de mémoire pour en revenir à notre conversation précédente, il me dit :

<< Tu veux donc traverser le pays des adorateurs du diable ? Connais-tu leur langue ?

- C'est le kurde ?

- Un dialecte kurde , du moins : très peu parlent l'arabe .

- Je ne sais pas le kurde .

- Veux-tu un drogman ?

- Ce n'est pas nécessaire , je crois ; le dialecte dont tu parles a beaucoup de ressemblance avec le persan , et je comprends cette langue .

- Pour moi , je ne connais ni le persan ni le kurde , je ne te conseillerai point ; mais si tu as besoin d'un drogman , dis - le . Ce que je te recommande , c'est de ne pas te fier à ces gens , et de traverser le plus vite possible le pays qu'ils occupent .

- Pourquoi ?

- Parce qu'il pourrait t'y arriver malheur .

- Qu'entends-tu par là ?

- C'est mon secret ; je ne saurais te dire qu'une chose , c'est que toi et l'escorte dont tu seras accompagné , vous courrez plus d'un danger .

- Tes gens ne peuvent-ils me conduire plus loin qu'Amadiah ?

- Mon gouvernement s'arrête là .

- Et après , chez qui me trouverai -je ?

- Chez les Kurdes de Berwari .

- Comment se nomme leur capitale ?

- La résidence du bey est le château fort de Goumri ; je te donnerai une lettre pour le bey , mais je ne puis te promettre qu'elle ait beaucoup d'influence . Combien as-tu de gens avec toi ?

- Un domestique .

- Un seul Ton cheval est-il bon ?

- Excellent .

- Tant mieux ; du cheval dépend souvent le salut du cavalier. Ce serait vraiment dommage s'il t'arrivait malheur , car tu es possesseur d'un secret admirable . Tu as consenti à me le communiquer . Je veux te témoigner ma reconnaissance . Devines - tu ce que je vais faire pour toi ?

- Quoi donc ? »

Il avala une bonne gorgée de vin blanc , puis continua d'un air tout aimable :

<< Sais-tu ce que c'est que le dich parassi ?

- Oui.

- Dis-le.

- C'est un impôt que tu as seul le droit de percevoir. » Je m'exprimais de la manière la plus délicate , car cet impôt vexatoire est un don forcé que le pacha exige , quand il voyage , pour remplacer certaines offrandes en nature et dont le nom signifie compensation pour la dent, ou : provision de bouche , selon notre manière de parler . 4 <<May:1895.31,32,33,34.>>

Yalnız kalınca, yemek pişirmeye koyulduk, elimizden geldiğince karıştırdık, şişeledik, mühürledik ve benzeri şeyler yaptık. İkimiz de ter içindeydik ama Paşa şikayet etmedi. Bu adam asla böyle bir faaliyette bulunmak zorunda kalmamıştı. Her şey bittiğinde, aşçılar geri çağrıldı ve şişeleri mahzene koymaları emredildi; vali şarabı tatmak için bir şişe aldı; şarabı heybetli elleriyle dairesinin arkasına taşıdı, orada birbirimize bakacak şekilde çömeldik.

"İçebilir miyiz?" diye sordu Ekselansları.

"İçecek soğumadı."

"Sıcak içeceğiz."

"Tadı olmayacak."

"Tadı olacak!" »

Paşa emrettiği için öyle olmak zorundaydı.

İki kadeh getirtti ve kimsenin içeri girmesini kesinlikle yasakladı; sonra, köle gider gitmez mantarı tutan teli çıkardı.

Puf! Mantar tavana fırladı.

"Allah Allah!" Paşa, kendinden geçmiş bir halde mırıldandı.

Şişedeki köpük parmaklarından aşağı aktı.

"Maşallah!" diye tekrarladı görevlimiz, "uçuyor, gerçekten uçuyor!"

Bardağına doldurmak için durmadan şişenin ağzını ağızına kadar daldırdı ve içindekilerin yarısını tek dikişte boşalttı. Ardından parmağını tıpa olarak kullanarak sevinçle haykırdı:

"Kraliyet! Muhteşem! Nefis!" Dinle dostum, seni seviyorum. Bu şarap Zem-Zem

çeşmesinden akan sudan daha iyi, evet, yüz kat daha iyi...

"Öyle mi düşünüyorsun?"

"Ah! Evet, cennette içilen Kavous Kevser'den bile daha iyi. Sana sadece iki kadeh değil, dört kadeh vereceğim; evet, dört!

"Teşekkür ederim. Bu şarabı nasıl hazırladığımı fark ettin mi?"

"Elbette, fark ettim, asla unutmam."

Ve bardağıma tekrar doldurma zahmetine girmeden şişeyi tekrar dudaklarına götürdü; bu sefer tamamen bitirdi.

"Bom Boj <<Bomboş>>! Çok küçük, rahatlıkla iki tane içebiliriz."

"Sırrımı paha biçilmez bulmuyor musun?"

"Aman Tanrım! Sana katılıyorum. Ah!" Nemsî, ne kadar zeki insanlarsınız! Bir an için sizi yalnız bırakayım, hemen geri gelin. >>

Paşa döndüğünde, kaftanının altında özenle sakladığı bir şey taşıyordu. İki yeni şişeydi bunlar. Memnuniyetle gülümsedi.

"Kendin mi almaya gittin?" diye sordum.

"Ben! Şarap olmayan bu şaraba kimse dokunmayacak. Adamlarıma söyledim; hesabımdan tek bir şişe bile eksik olsa, suçluyu öldüresiye döverlerdi."

"Daha içecek misin?"

"Neden olmasın? Daha fazlası kalmayınca ben yaparım."

"İçecek soğuk olsa daha iyi olur."

"Soğuyunca ben de tadına bakarım. Allah'a şükür!" Biraz su, kuru üzüm, şeker ve bir miktar ilaçla, sadık müminin yüreğini sevindirmene izin verdi! >>

Bunun üzerine Paşa ikinci matarasını cesurca yudumlamaya başladı, sonra iyice yumuşadı. "Dostum," dedi, "ne mümin ne de kâfir, senden daha iyisi yok; böyle değerli bir adamı tutmak için dört kadeh az; sana altı kadeh yeter!"

"İyiliğin çok büyük Paşa, ama ününü nasıl yayacağımı da bileceğim."

"Bu içeceğin ne kadar hoşuma gittiğini de söyleyecek misin?"

"Hayır, bunu sessizce geçeceğim, çünkü ben de içtiğimi söyleyemezdim ve..."

"Ah! Doğru, seni unuttum, kadehini uzat, üçüncü şeyi açacağım." >>

Sonra sahte içkimi tattım; içki, böyle bir karışımın değeri kadar değerliydi; suyun şaraba benzediği gibi, hatta daha da azına benziyordu; ama Paşa'nın damak tadı, şampanya rekoltelerinin şaraplarını tatmaya alışkın değildi anlaşılan.

Bir an duraksadıktan sonra devam etti:

"Hayır, bir refakatçi için altı kabasser, bu çok az olurdu: on tane alacaksın!"

"Teşekkür ederim Paşa!"

"Eğer o değerli adam matarasının dibinde hâlâ şefkat buluyorsa, kendimi bir kabasser alayının başında görebilirdim ki, mevcut koşullarda bu çok sakıncalı olurdu. Ancak Paşa, önceki konuşmamıza geri dönecek kadar hafızasını korumuş, bana şöyle dedi:

"Demek şeytan tapanların ülkesini geçmek istiyorsun? Dillerini biliyor musun?"

"Kürtçe mi?"

- En azından bir Kürt lehçesi: Çok az kişi Arapça konuşuyor.

- Kürtçe bilmiyorum.

- Tercüman ister misin?

- Gerek yok sanırım; bahsettiğin lehçe Farsçaya çok benziyor ve ben o dili anlıyorum.

- Ben Farsça veya Kürtçe bilmiyorum, bu yüzden sana tavsiyede bulunmam; ama bir tercümana ihtiyacın varsa söyle. Benim tavsiyem, bu insanlara güvenmemen ve işgal ettikleri ülkeyi olabildiğince çabuk geçmen.

- Neden?

- Çünkü orada başına kötü bir şey gelebilir.

- Bununla ne demek istiyorsun?

- Bu benim sırrım; sana tek bir şey söyleyebilirim: sen ve sana eşlik edecek olan refakatçi birden fazla tehlikede olacak.

- Halkın beni Amadiyah'tan daha uzağa götüremez mi?

- Hükümetim orada duruyor. - Peki sonra kendimi nerede bulacağım?

- Berwari Kürtleri arasında.

- Başkentlerinin adı ne?

- Bey'in ikametgahı, müstahkem Goumri kalesidir; Bey'e bir mektup vereceğim ama çok etkili olacağına söz veremem. Yanınızda kaç kişi var?

- Bir hizmetçi.

- Sadece bir tane. Atınız iyi mi?

- Mükemmel.

- Çok daha iyi; binicinin güvenliği genellikle ata bağlıdır. Başınıza bir şey gelirse çok yazık olur, çünkü takdire şayan bir sırrın sahibisiniz. Bunu benimle paylaşmayı kabul ettiniz. Minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Sizin için ne yapacağımı tahmin ediyor musunuz?

- Peki ya?

Bir yudum beyaz şarap içti, sonra çok sevimli bir tavırla devam etti:

<< Dich parassi'nin <<Diş parası>> ne olduğunu biliyor musunuz?

<< - Evet.

- Söyleyin.

- Sadece sizin tahsil etme hakkına sahip olduğunuz bir vergi. Kendimi en nazik şekilde ifade ettim, çünkü bu can sıkıcı vergi, paşanın seyahat ederken bazı aynı yardımların yerine geçmesi için talep ettiği zorunlu bir bağıştır ve adı, bizim deyimimizle dışın karşılığı veya ağız bakımı anlamına gelir. 4 <<May:1895.31,32,33,34.>>

<< Seigneur , dit - il , ici , dans nos montagnes kurdes , aucune religion ne peut dominer complètement . Les peuples sont divisés les cœurs désunis , notre race s'est affaiblie par des guerres intestines . Une bonne religion doit commander la paix et l'amour ; hélas ! comment l'amour prendrait - il racine sur ce sol plein de haines , parmi des peuples adonnés à la cruauté ? 4 <<May:1895.54.>>

"Efendim," dedi, "burada, Kürt dağlarımızda hiçbir din tam anlamıyla egemen olamaz. Halklar bölünmüş, kalpleri parçalanmış, ırkımız iç savaşlarla zayıflamış. İyi bir din barışı ve sevgiyi emretmelidir; ne yazık ki, bu nefret dolu topraklarda, zulme meyilli halklar arasında sevgi nasıl kök salabilir? 4 <<May:1895.54.>>

<< Connais-tu la vallée d'Idiz ? demandais-je à mon compagnon,

- Oui.

- Pourquoi lui a-t-on donné ce nom?

- Parce qu'elle était habitée , il n'y a pas longtemps , par des brigands kurdes , qui en faisaient leur repaire .

—Nous faudrait-il beaucoup de temps pour atteindre cette vallée? 4 <<May:1895.76.>>

"İdiz Vadisi'ni biliyor musun?" diye sordum arkadaşına.

"Evet."

"Neden bu isim verilmiş?"

"Çünkü kısa bir süre önce Kürt haydutları tarafından mesken tutulmuş ve burayı kendilerine sığınak edinmişler."

"Bu vadiye ulaşmamız uzun zaman alır mı?" 4 <<May:1895.76.>>

- Le gouverneur de Mossoul est - il ton ami ?

- Il est mon ennemi , il est l'ennemi de tous les Kurdes libres ; c'est un brigand , un pécheur, qui pille nos troupeaux et vend nos filles ! 4 <<May:1895.104.>>

- Musul valisi senin dostun mu?

- O benim düşmanım, tüm özgür Kürtlerin düşmanı; haydut, günahkâr, sürülerimizi yağmalayan, kızlarımızı satan biri! 4 <<May:1895.104.>>

Nous continuâmes notre chemin en descendant cette fois vers la vallée d'Amadiyah , vallée dont le sol crayeux est coupé par une quantité de ravins formés par les torrents qui coulent de la montagne et qui tous se rendent dans le Zab . Ces ravins sont généralement boisés ; de vigoureux chênes y croissent ; ils produisent une sorte de noix de galle , objet principal du commerce de ces contrées . Beaucoup de villages chaldéens , semés çà et là dans la plaine , semblent de loin donner quelque vie au paysage ; mais , en approchant , on s'aperçoit que les maisons restent vides et les rues désertes . Les Chaldéens , anciens

habitants de ces lieux , ont fui devant les persécutions du despotisme turc ou le pillage des brigands kurdes , pour se retirer dans les montagnes . 4 <<May:1895.207.>>

Yolculuğumuza, bu kez dağdan akan ve Zab Nehri'ne dökülen sellerin oluşturduğu bir dizi vadi tarafından kesilen kireçli topraklı Amadiyah Vadisi'ne doğru inerek devam ettik. Bu vadiler genellikle ormanlıktır; gür meşe ağaçları burada yetişir; bu bölgelerdeki başlıca ticaret ürünü olan bir tür mazı üretirler. Ovada oraya buraya dağılmış birçok Keldani köyü, uzaktan bakıldığında manzaraya biraz canlılık katıyormuş gibi görünür; ancak yaklaşıncaya evlerin boş, sokakların ıssız kaldığı fark edilir. Bu yerlerin eski sakinleri olan Keldaniler, Türk despotluğunun zulmünden veya Kürt eşkıyalarının yağmalamasından kaçarak dağlara çekilmişlerdir. 4 <<May:1895.207.>>

Mais ces hommes n'en sont vraiment pas dignes ... Des larrons , des voleurs , des brigands de grand chemin, des Kurdes et un Arabe ,... le pire de tous ? 4 <<May:1895.277.>>

Ama bu adamlar gerçekten layık değiller... Kürtler Hırsızlar, soyguncular, eşkıyalar ve bir de en kötüsü Araplar? 4 <<May:1895.277.>>

Bu seyahatnamenin en kısa zamanda Türkçeye çevrilmesi gerekmektedir. Bu seyahatname sadece Kürt tanımı üzerinde yapılmış bir seyahatnamedir. Seyahatnamenin Fransızca ismi UNE VISITE AU PAYS DU DIABLE ve Türkçe karşılığı ŞEYTANIN ÜLKESİNE BİR ZİYARET dir. Bahsettiği Şeytan, Kürt tanımından başka bir şey değildir.

Dans le premier rapport qu'il adresse au ministère, on sent immédiatement combien , malgré sa bonhomie native , il éprouve de difficultés persistantes à passer invisible. M. Blanc, le consul de France , l'accueille à bras ouverts ; même le consul d'Angleterre, officiellement en rupture avec la France, lui a donné un rendez-vous amical chez une tierce peronne , pour boire avec lui à l'amitié des deux pays ; le grand douanier prend de ses bagages un soin paternel Passer inaperçu ! M. Fabre se voit obligé de renoncer à cette chimère : tous les gens qu'il rencontre, ce sont de vieux amis . Du Caire à Constantinople , patriarches , pachas , consuls , il ne connaît qu'eux , on ne connaît que lui, on l'aime trop, on l'estime trop , il ne voit qu'un remède : hâter sa marche . Il s'en ira par Erzeroum , sans chameaux , rien qu'avec des chevaux et des mulets, pour dérouter les curieux en même temps que les brigands kurdes traditionnels . 5 <<Louis:54>>

Bakanlığa gönderdiği ilk raporda, doğuştan gelen iyi niyetine rağmen fark edilmeden geçmekte ne kadar zorlandığı hemen hissediliyordu. Fransız konsolosu Bay Blanc onu kucak açarak karşıladı; hatta Fransa ile resmen arası bozuk olan İngiliz konsolosu bile, iki ülkenin dostluğuna içki içmek için üçüncü bir şahsın evinde onunla dostça bir buluşma ayarladı; baş gümrük memuru bagajına babacan bir özen gösterdi... Fark edilmeden geçmek! Bay Fabre bu hayalden vazgeçmek zorunda kaldı: Karşılaştığı herkes eski dostlarıydı. Kahire'den Konstantinopolis'e, patrikler, paşalar, konsoloslar; sadece onları tanıyordu, sadece başkaları tarafından tanınıyordu, çok seviliyordu, çok fazla itibar görüyordu, tek bir çare görüyordu: yürüyüşünü hızlandırmak. Meraklıları ve geleneksel Kürt soyguncularını şaşırtmak için develer olmadan, sadece atlar ve katırlarla Erzurum üzerinden yola çıkacaktı. 5 <<Louis:54>>

Bu kitabında mutlaka Türkçeye çevirilmesi gerekmektedir. Kitap Osmanlının son dönemindeki olaylara değinmektedir.

1 FEUILLE RELIGIEUSE DU CANTON DE VAUD. Année 1859. LAUSANNE ,
AU BUREAU DE LA FEUILLE RELIGIEUSE RUE DU GRAND S^t -JEAN 13 (CI-DEVANT 41)
2 Bibliothèque des Écrivains de la compagnie de Jesus ou Notices bibliographiques. Sixieme serie. Liege imprimerie de I. Grandmot-Donders , libraire rue vinave -d'ile. 20-608. 1861.
3 CINQUIÈME ANNÉE REVUE DE FRANCE TOME QUATORZIÈME PARIS BUREAUX DE LA REVUE DE FRANCE 3, RUE DE LA FEUILLADE , 3. MDCCCLXXV. 1875.
4 UNE VISITE AU 4338 PAYS DU DIABLE SOUVENIRS DE VOYAGE PAR KARL MAY SOUVENIRS DE VOYAGE PAR KARL MAY TRADUIT PAR J. DE ROCHAY TOURS ALFRED MAME ET FILS ,
ÉDITEURS MDCCCXCV. 1895.
5 R. DE MAULDE - LA CLAVIÈRE LES MILLE ET UNE NUITS D'UNE AMBASSADRICE DE LOUIS XIV PARIS LIBRAIRIE HACHETTE ET Cie 79, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, 79

L'anarchie désola plus particulièrement les pachaliks de Syrie et celui d'Égypte. C'est là qu'elle fit le plus de tort au commerce. Les Kurdes, habitants des montagnes au nord d'Alep, surveillaient la route d'Alexandrette. Chaque année les Turcmènes ou Turcomans descendaient gulièrement des montagnes du Kurdistan avec leurs troupeaux et les amenaient paître l'hiver jusqu'en Syrie . De Tott et Volney affirment que ces bergers nomades ne pratiquaient pas le brigandage. Pas plus que les Kurdes, en réalité, ils ne le dédaignaient à l'occasion. En dehors des attaques fréquentes de leurs troupes armées, les chemins étaient régulièrement infestés de voleurs de profession. Le gouvernement turc avait établi des gardes pour protéger le commerce et les voyageurs . De Tott affirme que pour se rendre plus nécessaire ces gardes avaient soin de piller ceux qui refusaient de les employer . Il raconte avec humour sa rencontre avec le chef d'une de leurs troupes de gardes dont il refuse l'escorte pour se rendre d'Alep à Alexandrette. D'autre part les escortes à donner aux voyageurs étaient un moyen dont le pacha et ses officiers profitaient toujours pour « vexer le commerce » . 1 <<Masson:1911.284.>>

Kargaşa özellikle Suriye ve Mısır paşalıklarını harap etti. Ticarete en çok zarar veren de oralardı. Halep'in kuzeyindeki dağların sakinleri olan Kürtler, İskenderun yolunu gözetliyorlardı. Türkmenler veya Türkmenler her yıl düzenli olarak Kürdistan dağlarından sürüleriyle iner ve onları kışın otlatmak için Suriye'ye kadar götürürlerdi. De Tott ve Volney, bu göçebe çobanların eşkıyalık yapmadığını iddia ediyor. Aslında Kürtler de zaman zaman eşkıyalıktan çekinmiyorlardı. Silahlı birliklerinin sık sık yaptığı saldırıların yanı sıra, yollar düzenli olarak profesyonel hırsızlarla dolup taşıyordu. Türk hükümeti, ticareti ve yolcuları korumak için muhafızlar kurmuştu. De Tott, kendilerini daha da gerekli kılmak için bu muhafızların kendilerini işe almayı reddedenleri yağmalamaya özen gösterdiklerini iddia ediyor. Halep'ten İskenderun'a seyahat etmek için muhafız birliği refakatini vermeyi reddettiği muhafız birliklerinden birinin refakatçisiyle yaptığı görüşmeyi esprili bir dille anlatıyor. Öte yandan yolculara verilen refakatçiler, Paşa ve subaylarının her zaman "ticareti baltalamak" için kullandıkları bir araçtı. 1 <<Masson:1911.284.>>

Pendant tout ce temps les Kurdes avaient fait de fréquentes descentes à Alexandrette où ils menaçaient de tout mettre à feu et à sang. Le pillage d'une caravane près d'Antioche , en 1752, coûtait 11.000 piastres aux Français . Suivant les tribus coupables et l'endroit où le butin avait été transporté , la nation devait porter ses plaintes devant le pacha d'Alep ou

ceux de Merache et d'Orfa . Il eût fallu pouvoir faire décider une action militaire commune des trois pachas . Mais on n'espérait pas que la Porte se résolût à déclarer la guerre aux Kurdes pour « un aussi petit objet que le pillage des caravanes . » Bien plus, ils trouvaient des défenseurs à Constantinople. Certaines de leurs tribus étaient sous la protection de la sultane validé, mère du G. S . ; d'autres pouvaient invoquer le nom d'autres sultanes et les pachas n'osaient agir contre eux avant d'avoir reçu des ordres . C'est alors qu'on dut renoncer au vieil et commode usage d'employer des pigeons voyageurs pour communiquer avec Alexandrette et même avec Bagdad ; les brigands Kurdes s'étaient avisés de tuer les pigeons pour connaître les nouvelles et mieux combiner leurs coups . Cependant, en 1753, un pacha arrivait à Alep avec l'intention de mieux faire respecter son autorité . Un combat était livré dans lequel les Kurdes et les Turkmènes perdaient 300 hommes . Vain effort ; les chemins n'étaient pas plus sûrs . En 1754, un ordre de la Porte enjoignait aux pachas de joindre leurs forces , mais la nation n'avait aucune confiance dans le résultat . En effet, en 1757, les Kurdes commettaient de grands ravages dans le pays , attaquaient et massacraient le pacha de Killis. 1 <<Masson:1911.285.>>

Kürtler, tüm bu süre boyunca sık sık İskenderun'a baskınlar düzenlemiş ve her şeyi ateşe verip kılıçtan geçirmekle tehdit etmişlerdi. 1752'de Antakya yakınlarında bir kervanın yağmalanması, Fransızlara 11.000 kuruşa mal olmuştu. Suçlu aşiretlere ve ganimetin taşındığı yere bağlı olarak, millet şikâyetlerini Halep paşalarına veya Merache ve Orfa paşalarına iletmek zorundaydı. Üç paşanın ortak bir askeri harekât kararı alması gerekecekti. Ancak Babıali'nin "kervan yağması gibi küçük bir amaç" için Kürtlere savaş açmaya karar vereceği umulmuyordu. Dahası, İstanbul'da savunucuları vardı. Bazı aşiretleri, Valide Sultan'ın (G. S.'nin annesi) koruması altındaydı; diğerleri başka sultanların adını anabiliyor ve paşalar emir almadan onlara karşı harekete geçmeye cesaret edemiyorlardı. İşte o zaman, İskenderun ve hatta Bağdat ile haberleşmek için posta güvercini kullanma gibi eski ve kullanışlı uygulama terk edilmek zorunda kaldı; Kürt haydutlar, haber almak ve darbelerini daha iyi birleştirmek için güvercinleri öldürmeyi kafalarına koymuşlardı. Ancak 1753'te bir paşa, otoritesini daha iyi güçlendirmek amacıyla Halep'e geldi. Kürtler ve Türkmenlerin 300 adam kaybettiği bir savaş çıktı. Boşuna bir çabaydı; yollar daha güvenli değildi. 1754'te Babıali'den gelen bir emir, paşalara güçlerini birleştirmelerini emretti, ancak halk sonuca güvenmiyordu. Nitekim 1757'de Kürtler ülkede büyük tahribatlar yaptı, Killis Paşası'na saldırdı ve onu katletti. 1 <<Masson:1911.285.>>

Cet ermite mahométan de Wardzia était d'ailleurs un homme de bon sens. Il m'affirma qu'il n'y avait plus de brigands kurdes , que ce n'était qu'une légende qu'on exploitait pour imposer des escortes aux voyageurs , et c'était la pure vérité . Quelques semaines plus tard , nous avons chevauché tout seuls en plein Kurdistan , sans être aucunement inquiétés . 2 << Thielmann:1880.121>>

Üstelik Vardzia'lı bu Müslüman münzevi sağduyulu bir adamdı. Bana artık Kürt eşkıyalarının kalmadığını, bunun sadece yolculara refakatçi dayatmak için uydurulmuş bir efsane olduğunu ve bunun tamamen gerçek olduğunu söyledi. Birkaç hafta sonra, Kürdistan'ın göbeğinde tek başımıza, en ufak bir rahatsızlık duymadan yol aldık. 2 << Thielmann:1880.121>>

Les voyageurs s'arrêtèrent pour passer la nuit à Daratschitschah, où l'on recommence à voir des arbres . « Ce bourg, situé à 2,000 mètres d'altitude , est le sanatorium d'Eriwan . L'été , quand le soleil , dardant ses rayons sur la gorge étroite de la Zenga, transforme cette ville et

ses environs en une véritable fournaise, tous ceux qui peuvent s'en échapper montent à Daratschitschah , où ils trouvent du moins quelque fraîcheur. La population permanente se compose de Malakans , hérétiques russes dont la doctrine est à peu près semblable à celle des Douchoborzes , et déportés comme eux dans ces parages . Nous eûmes là des renseignements plus complets qu'ailleurs sur les Kurdes . Ces brigands de la décadence n'attaquent plus jamais les voyageurs ; c'est tout au plus s'ils se permettent encore, de temps à autre, quelques larcins de bestiaux. Ils ont pour chef un certain Dshafar-Agha, dont le gouvernement russe a fait un général-major. Bien qu'il réside habituellement sur le territoire turc , dans la région des sources de l'Euphrate, il est très-fier de son grade , et porte toujours de grosses épauettes sur son costume national . 2 << Thielmann:1880.167,168>>

Yolcular, ağaçların yeniden belirmeye başladığı Daratsşitsşah'ta geceyi geçirmek üzere mola verdiler. "2.000 metre yükseklikte bulunan bu kasaba, Erivan'ın sanatoryumudur. Yazın, güneş ışınları Zenga'nın dar geçidine vurarak bu kasabayı ve çevresini tam bir fırına dönüştürdüğünde, kaçabilen herkes en azından biraz serinlik buldukları Daratsşitsşah'a çıkar. Kalıcı nüfus, öğretmenleri Duşoborzların öğretilerine kabaca benzeyen ve onlar gibi bu bölgelere sürgün edilen Rus sapkınları Malakanlardan oluşur. Kürtler hakkında başka yerlerde olduğundan daha kapsamlı bilgiye orada sahiptik. Bu yozlaşmış haydutlar artık yolculara saldırmıyor; en fazla, ara sıra birkaç sığır çalmalarına izin veriyorlar. Liderleri, Rus hükümetinin tümgeneral atadığı Dşafar Ağa adında bir adamdır. Genellikle Türk topraklarında, Fırat'ın kaynakları bölgesinde ikamet etmesine rağmen, rütbesiyle çok gurur duyuyor ve ulusal kostümünde her zaman büyük apolet takıyor. 2 << Thielmann:1880.167,168>>

Nos touristes se reposèrent une journée entière à Rewanduz, qui est à moitié chemin de Souk-Boulak à Mossoul : ils eurent tout le temps de regarder cette ville et d'y être regardés . Sa situation , pittoresque et très-forte , ressemble à celle de Weden, cette résidence favorite de Schamyl , dontles Russes eurent tant de peine à le déloger. Rewanduz occupe de même le sommet d'un plateau en forme de terrasse , aux trois quarts entouré par des rivières torrentielles . Le seul côté accessible, celui du nord , était protégé par un rempart qui maintenant tombe en ruine . Aujourd'hui encore, la physionomie de cette petite ville est bien en rapport avec son farouche passé . C'était la résidence, ou plutôt le repaire de ces beys trop indépendants qui ont fait aux Kurdes la belle réputation de brigandage qu'ils conservent , bien qu'ils ne la méritent plus. Cet ancien nid de vautours est présentement la demeure d'un caïmakan ou gouverneur turc qui n'est rien moins qu'un aigle, si nous en croyons M. de Thielmann. « C'est un petit jeune homme blond , d'une physionomie douce et insignifiante, habillé strictement à l'européenne, et qui a bien plutôt l'air d'un employé subalterne de quelque chancellerie allemande que d'un gouverneur de l'une des plus sauvages provinces de la Turquie d'Asie . » 2 << Thielmann:1880.306>>

Turistlerimiz, Souk-Boulak'tan Musul'a yarı yolda bulunan Rewanduz'da bütün bir gün dinlendiler: Bu kasabayı görmek ve orada görülmek için bolca zamanları vardı. Pitoresk ve çok sağlam konumu, Şamil'in Rusların onu yerinden etmekte çok zorlandığı bu gözde ikametgahı Weden'i andırıyor. Rewanduz da dörtte üçü sel gibi akan nehirlerle çevrili, teras biçiminde bir platonun zirvesinde yer alıyor. Erişilebilen tek taraf olan kuzey tarafı, artık harabeye dönmüş bir surla korunuyordu. Bugün bile, bu küçük kasabanın fizyonomisi, vahşi geçmişiyile oldukça uyumlu. Kürtlere, artık hak etmedikleri halde korudukları haydutluk ününü kazandıran o aşırı bağımsız beylerin ikametgahı, daha doğrusu iniydi. Bu eski akbaba yuvası, şu anda, Bay de Thielmann'a inanacak olursak, bir kartaldan farksız bir Türk

kaymakanın veya valisinin evidir. "Küçük, sarışın, nazik ve önemsiz bir fizyonomiye sahip, tamamen Avrupa tarzında giyinmiş, Asya Türkiye'sinin en vahşi eyaletlerinden birinin valisinden çok, bir Alman şansölyesinin alt kademesindeki bir çalışana benzeyen genç bir adam." 2 << Thielmann:1880.306>>

Les habitants de Rewanduz n'ont peut-être pas encore perdu la mémoire des prouesses de leurs ancêtres, et diraient d'eux volontiers ce que disait de son père avec un respectueux enthousiasme un chef pallikar : Oh ! quel grand brigand c'était ! Mais ils paraissent tout à fait résignés à la domination ottomane , comme ceux du Daghestan à la domination russe, et pour les mêmes motifs . Le type kurde persiste encore dans ces parages , mais il se ressent déjà du voisinage de la Turquie proprement dite et de l'Arabie . La mode disgracieuse du tatouage et des anneaux de narines pour les femmes , devenue aujourd'hui d'un usage universel dans la région du Tigre inférieur, était déjà arrivée à Rewanduz en novembre 1872. Toutes les élégantes y portaient, au coin de la narine gauche , une rosette d'or avec une turquoise au milieu . 2 << Thielmann:1880.306,307>>

Rewanduz sakinleri atalarının kahramanlıklarının anısını henüz kaybetmemiş olabilirler ve bir Pallikar şefinin babası için saygılı ve coşkulu bir şekilde söylediği şeyi onlar için memnuniyetle söylerlerdi: Ah! Ne büyük bir eşkıyaymış! Fakat tıpkı Dağıstanlıların Rus egemenliğine boyun eğmesi gibi, aynı sebeplerden ötürü Osmanlı egemenliğine boyun eğmiş görünüyorlar. Kürt tipi bu bölgelerde hâlâ varlığını sürdürüyor, ancak Türkiye ile Arabistan'ın yakınlığından etkilenmiş durumda. Aşağı Dicle bölgesinde artık yaygınlaşan, kadınlar için çirkin dövme ve burun halkası modası, Kasım 1872'de Rewanduz'a çoktan ulaşmıştı. Oradaki tüm zarif kadınlar, sol burun deliğinin köşesinde, ortasında turkuaz bir taş bulunan altın bir rozet takıyorlardı. 2 << Thielmann:1880.306,307>>

Résumé of a Report received from Keghi (Vilayet of Erzeroum) .
Le 28 Octobre (v. s.), 1894.

LES déprédations des Kurdes sont ici, plus que jamais, à l'ordre du jour; une bande de douze brigands Kurdes est entrée dans la nuit de 17. Octobre (v. s.) dans le couvent de Sourpe Garabeth, à dix-sept heures de distance du chef-lieu du caza, et après avoir lié le chef gardien et les domestiques , a complètement saccagé et pillé le couvent. La dite bande a aussi emmené les troupeaux du couvent. L'autorité Ecclésiastique Arménienne de Keghi a fait les démarches nécessaires , mais le Gouvernement ne s'est adressé à aucune mesure pour arrêter les brigands. || Tandis que, d'un côté, les Kurdes commettent toute espèce de cruauté, les Agents du Gouvernement, d'un autre côté, par les vexations qu'ils mettent en pratique dans la perception des impôts, rendent la vie impossible à la pauvre population. || Pressurer et maltraiter les Arméniens , sous prétexte de la perception des impôts , est érigé en système. On lie les Arméniens ; on les bat et on les torture. Les gendarmes délégués à la perception, obligent partout la population à fournir gratuitement la nourriture, à eux et à leurs chevaux. || Chaque jour des troupeaux appartenant à des Arméniens sont volés; les voyageurs allant d'une ville à l'autre rencontrent des voleurs en chemin. Si la misère causée par cet état de choses continue, la disparition de la race Arménienne dans ces parages n'est qu'une affaire de temps. || Comme preuve de l'état d'esprit ici, nous signalerons le fait suivant :- || Une bande de brigands a rencontré dernièrement quelques paysans , Arméniens et Musulmans, qui se rendaient de Keghi à Erzeroum pour vendre des bestiaux. Les brigands ont ordonné aux Musulmans de se retirer avec tout ce qu'ils avaient, et n'ont rien

pris de leurs bestiaux; tandis que les Arméniens ont dû laisser entre les mains de ces malandrins tout ce qu'ils possédaient. 3 <<Rofoff:1896.88,89.

Kiğı'dan (Erzurum Vilayeti) Alınan Bir Raporun Özeti.

28 Ekim (c.), 1894.

Kürtlerin yağmaları burada her zamankinden daha fazla gündemde; on iki kişilik bir Kürt eşkiya çetesi, 17 Ekim (c.) gecesi, kaza merkezinden on yedi saat uzaklıktaki Surpe Garabeth manastırına girdi ve başbekçiyi ve hizmetlileri bağladıktan sonra manastırı tamamen yağmaladı. Söz konusu çete, manastırın sürülerini de aldı. Kiğı Ermeni Ruhani Yönetimi gerekli adımları attı, ancak Hükümet eşkıyaları yakalamak için hiçbir işlem yapmadı. || Bir yandan Kürtler her türlü zulmü yaparken, diğer yandan Hükümet Ajanları, vergi toplamada uyguladıkları eziyetlerle yoksul halkın hayatını imkânsız hale getiriyorlar. || Ermenilere, vergi toplama bahanesiyle baskı ve kötü muamele yapılması bir sistem haline getirilmiştir. Ermeniler bağlanmakta, dövülmekte ve işkence görmektedirler. Vergi toplamaya görevlendirilen jandarmalar, her yerde halkı kendilerine ve atlarına bedava yiyecek vermeye zorlamaktadırlar. || Her gün Ermenilere ait sürüler çalınmakta; bir şehirden diğerine giden yolcular yolda hırsızlarla karşılaşmaktadır. Bu durumun yol açtığı sefalet devam ederse, bu bölgelerdeki Ermeni ırkının yok olması an meselesidir. || Buradaki ruh halinin kanıtı olarak şu olguyu belirtelim: - || Bir eşkiya çetesi, yakın zamanda Kiğı'dan Erzurum'a hayvan satmak için giden bazı köylü, Ermeni ve Müslümanlarla karşılaşmıştır. Eşkıyalar, Müslümanlara sahip oldukları her şeyle birlikte geri çekilmelerini emretmişler ve hayvanlarından hiçbir şey almamışlardır; Ermeniler ise sahip oldukları her şeyi bu haydutların ellerine bırakmak zorunda kalmışlardır. 3 <<Rofoff:1896.88,89.

3. - Par contre, dans son récit de voyage en Arménie et en Perse, M. P. Fréde a trouvé moyen d'amuser ses lecteurs sans les scandaliser. Les descriptions sont sobres et semées d'anecdotes contées avec beaucoup d'esprit : aussi est-ce sans aucune fatigue que l'on visite avec l'auteur Trébizonde, Ériwan, Téhéran, Ispahan. La traversée du désert en caravane avec la rencontre des brigands Kurdes est une peinture d'une remarquable justesse de tons . C'est aussi un trait de mœurs bien caractéristique que le procédé employé par certain Schah de Perse pour vérifier si les mendiants qui infestent sa capitale meurent de faim comme ils le prétendent : il en fait saisir deux au hasard et ordonne de leur ouvrir le ventre. Dans les villes où il s'arrête, M. Fréde recherche volontiers la société des religieux catholiques et c'est d'eux qu'il tire ses renseignements ; aussi se montre-t-il plein de respect pour tout ce qui touche à la religion ; à peine se permet-il de sourire en rapportant les légendes locales, absolument apocryphes, d'ailleurs , sur le déluge, le patriarche Noé et le grand saint Grégoire, patron des Arméniens . On peut regretter, au point de vue des lecteurs peu instruits, qu'il applique habituellement, suivant un usage trop répandu , la qualification d'orthodoxes aux grecs schismatiques, ce qui peut produire une certaine confusion. Il loue beaucoup les Persans de leur esprit de foi , les trouvant en cela bien supérieurs aux Européens dont il déplore le scepticisme ; d'autres voyageurs affirment au contraire que l'esprit de doute fait de rapides progrès en Perse et sape profondément la religion schyite ; peut-être faut-il, pour s'en apercevoir, résider dans le pays plus longtemps que ne l'a fait M. Fréde . Ces très légères critiques n'empêchent pas ce livre d'être amusant, instructif, parfaitement moral, excellent à donner en prix aux enfants et à placer dans les bibliothèques populaires ; les gravures sont assez bonnes , mais le défaut de carte est regrettable. 4

3. - Öte yandan, Ermenistan ve İran seyahatnamesinde Bay P. Frédé, okuyucularını skandalize etmeden eğlendirmenin bir yolunu bulmuştur. Betimlemeler sade ve büyük bir zekâyla anlatılan anekdotlarla doludur: bu nedenle yazarın Trabzon, Erivan, Tahran ve İsfahan'ını hiç yorulmadan ziyaret edebilirsiniz. Bir kervanla çölü geçme ve Kürt haydutlarıyla karşılaşma, dikkat çekici bir ton doğruluğunun tablosudur. Ayrıca, bir İran Şahı'nın başkentini istila eden dilencilerin iddia ettikleri gibi açlıktan ölüp ölmediklerini kontrol etmek için kullandığı yöntem de ahlakın çok karakteristik bir özelliğidir: Rastgele iki dilenci yakalar ve midelerinin kesilmesini emreder. Durduğu şehirlerde Bay Frédé, Katolik rahiplerin topluluğunu isteyerek arar ve bilgisini onlardan alır; ayrıca dine dair her şeye karşı büyük bir saygı gösterir; Yerel efsaneleri anlatırken, üstelik tamamen uydurma olan tufan, ata Nuh ve Ermenilerin koruyucusu büyük Aziz Gregory hakkındaki efsaneleri anlatırken gülümsemesine bile neredeyse hiç izin vermiyor. Eğitimsiz okuyucular açısından bakıldığında, çok yaygın bir geleneği izleyerek, bölücü Yunanlılara Ortodoksluk nitelemesini alışkanlık haline getirmesi ve bu durumun bir tür kafa karışıklığına yol açması üzücü olabilir. Persleri inanç ruhları nedeniyle çok övüyor ve bu konuda onları, şüpheliğini kınadığı Avrupalılardan çok daha üstün buluyor; diğer gezginler ise tam tersine, şüphe ruhunun Pers topraklarında hızla ilerlediğini ve Şizit dinini derinden zayıflattığını iddia ediyor; belki de bunu fark etmek için ülkede Bay Frédé'den daha uzun süre kalmak gerekiyor. Bu çok hafif eleştiriler, bu kitabın eğlenceli, öğretici, son derece ahlaki, çocuklara ödül olarak verilmek ve halk kütüphanelerine konulmak için mükemmel olmasını engellemiyor; gravürler oldukça iyi, ancak bir haritanın olmaması üzücü. 4 <<POLYBIBLION:1886.217.218.>>

Il réveilla d'abord le fanatisme religieux des Turcs ; il fit enrégimenter les brigands Kurdes et même leur donna son nom (les Hamidiés) . D'autre part, il surexcita les Arméniens par les pires vexations ; des comités se formèrent parmi eux et commencèrent à défendre les droits lésés ce fut le prétexte cherché ; on put commencer le massacre et l'exécuter comme le « maître » l'avait voulu , par ordre et méthodiquement . 5 <<Malon:1897.259.>>

Önce Türklerin dinsel fanatizmini uyandırdı; Kürt eşkıyaları örgütledi ve hatta onlara kendi adını (Hamidîler) verdi. Öte yandan, Ermenileri en kötü tacizlerle kışkırttı; aralarında komiteler kuruldu ve ihlal edilen hakları savunmaya başladılar; aranan bahane buydu; katliam, "efendinin" istediği gibi, emir ve yöntemle başlatılabilir ve gerçekleştirilebilirdi. 5

<<Malon:1897.259.>>

1 HISTOIRE DU COMMERCE FRANÇAIS DANS LE LEVANT AU XVIIIE SIÈCLE PAR Paul MASSON PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ D'AIX-MARSEILLE. PARIS LIBRAIRIE HACHETTE ET CHE 79, Boulevard Saint-Germain, 79 1911

2 LE CAUCASE LA PERSE ET LA TURQUIE D'ASIE D'APRÈS LA RELATION DE M. LE BARON DE THIELMANN PAR LE BARON ERNOUF OUVRAGE ENRICHİ D'UNE CARTE ET DE VINGT GRAVURES Deuxième Édition PARIS IMPRIMEURS -ÉDITEURS RUE GARANCIÈRE , 10 1880 Tous droits réservés.

3 Das Staatsarchiv. Sammlung der officiellen Actenstücke zur Geschichte der Gegenwart. Begründet von Aegidi und Klauhold. Herausgegeben von Gustav Roloff. Achtundfünfzigster Band. Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot. 1896.

4 POLYBIBLION REVUE BIBLIOGRAPHIQUE UNIVERSELLE PARTIE LITTÉRAIRE DEUXIÈME SÉRIE. TOME VINGT-TROISIÈME (QUARANTE- SIXIÈME DE LA COLLECTION) PARIS AUX BUREAUX DU POLYBIBLION 195 , BOULEVARD SAINT-GERMAIN , 195- 1886

5 La Revue Socialiste Fondée par Benoit Malon. Paraissant le 15 de chaque mois. No 145. Tome 25. Janvier 1897.

Depuis , les Anglais ont donné à leur politique levantine une autre orientation : en Crète, en Bulgarie, en Macédoine, en Arménie , nous les trouvons du côté des opprimés ; cette

attitude serait à louer sans réserves, si nous étions bien certains que cette intervention est désintéressée . Mais des esprits jaloux, sans doute (et qui peut faire le bien sans provoquer la jalousie?), des esprits jaloux et chagrins ont affirmé que les violences dénoncées par les Anglais sont purement imaginaires ; que l'agitation dont nous sommes témoins est factice; que ceux qu'on dit opprimés sont contents de leur sort; et que les victimes des soi-disant massacres sont encore en vie ; ils sont allés enfin jusqu'à prétendre que s'il y a eu massacres, ce sont des musulmans inoffensifs qui en ont été victimes, et que les brigands kurdes ou géorgiens étaient des Arméniens qui avaient endossé un travestissement pour faire croire aux mauvais desseins de peuplades qui, jusque-là, avaient passé pour très pacifiques. C'est ainsi que la thèse a appelé l'antithèse et que des accusations exagérées ont provoqué des réponses qui ne prouvent rien , parce qu'elles veulent trop prouver. 1

<<BEAUX-ARTS:1895.421.

O zamandan beri İngilizler Levant politikalarına başka bir yön verdiler: Girit'te, Bulgaristan'da, Makedonya'da, Ermenistan'da onları ezilenlerin yanında görüyoruz; eğer bu müdahalenin tarafsız olduğundan emin olsaydık, bu tutumu kayıtsız şartsız övmek gerekirdi. Fakat kıskanç zihinler, şüphesiz (ve kim kıskançlık uyandırmadan iyilik yapabilir ki?), kıskanç ve kederli zihinler, İngilizlerin kınadığı şiddetin tamamen hayal ürünü olduğunu; tanık olduğumuz ajitasyonun yapay olduğunu; ezildikleri söylenenlerin kaderlerinden memnun olduklarını; sözde katliamların kurbanlarının hâlâ hayatta olduğunu; sonunda, eğer katliamlar varsa, kurbanların zararsız Müslümanlar olduğunu ve Kürt veya Gürcü haydutların, o zamana kadar çok barışçıl kabul edilen halkların kötü niyetlerine insanları inandırmak için kılık değiştirmiş Ermeniler olduğunu iddia edecek kadar ileri gittiler. Tezin antitezi nasıl çağırdığı ve abartılı suçlamaların nasıl hiçbir şeyi kanıtlamayan tepkileri nasıl kışkırttığı, çünkü çok fazla şeyi kanıtlamak istedikleri. 1 <<BEAUX-ARTS:1895.421.

La question des chemins de fer, ces puissants auxiliaires de la civilisation universelle , est moins oubliée en Perse qu'on ne l'a généralement cru. Plusieurs projets sont à l'étude. Les lignes destinées à faciliter les rapports avec l'Europe seraient les premières effectuées. Le projet qui nous paraît le meilleur consiste dans l'ouverture d'une voie ferrée entre Tébriz (Tauris) et Téhéran (sur une distance de 400 milles anglais) . Au moyen de cette voie, on n'aurait qu'un court embranchement à y ajouter pour atteindre l'Araxe, sur les frontières des provinces caucasiennes de la Russie, dans lesquelles on a décidé la construction de plusieurs lignes de chemins de fer conduisant à la Mer Noire. La route des caravanes qui conduit de Tébriz à Trébizonde est impraticable pendant l'hiver et en tout temps infestée par les incursions des brigands kurdes; de cette façon, elle pourrait être évitée. Les marchandises amenées par cette voie aux diverses rades de la Transcaucasie se rendraient sans difficulté et directement soit à Constantinople, soit à Odessa, soit aux embouchures du Danube qui , par suite de récentes conventions internationales, deviennent les portes du commerce de l'Europe centrale. 2 <<Rosny:1864.279.280.>>

Evrensel medeniyetin güçlü yardımcıları olan demiryolları meselesi, İran'da genel olarak inanılardan daha az unutulmuştur. Çeşitli projeler üzerinde çalışılmaktadır. Avrupa ile ilişkileri kolaylaştırmayı amaçlayan hatlar ilk olarak hayata geçirilecektir. Bize en uygun görünen proje, Tebriz (Tauris) ile Tahran (400 İngiliz mili) arasında bir demiryolu hattının açılmasıdır. Bu hat sayesinde, Rusya'nın Kafkas vilayetlerinin sınırındaki Aras Nehri'ne ulaşmak için yalnızca kısa bir hat eklenecektir. Aras Nehri üzerinden Karadeniz'e uzanan birkaç demiryolu hattı inşa edilmesine karar verilmiştir. Tebriz'den Trabzon'a giden kervan

yolu kışın geçilemez ve sürekli Kürt haydutlarının saldırılarına maruz kalmaktadır; bu şekilde önlenabilir. Bu yolla Kafkasya'nın çeşitli limanlarına getirilen mallar, hiç zorluk çekmeden, doğrudan doğruya ya İstanbul'a, ya Odesa'ya, ya da son uluslararası anlaşmalar sonucu Orta Avrupa'daki ticaretin kapısı haline gelen Tuna Nehri'nin ağızlarına ulaşacaktı. ²

<<Rosny:1864.279.280.>>

Les villages de Chadakhe étaient bouleversés . Le nom de Miko retentissait d'une montagne à l'autre, et tout le long de la vallée . Il avait établi son campement au sommet d'un rocher et , avec ses camarades , il répandait la terreur . Pour l'ennemi , il était pareil à un lion échappé de sa cage de fer, altéré de vengeance envers ceux qui lui avaient fait subir un dur esclavage . La paix était troublée à Chadakhe ; les brigands kurdes tremblaient. Chakir , le fléau des villages arméniens , frissonnait de peur dans sa demeure , au nom redouté de Miko , et, en fin de compte, il s'était résolu à la fuite . Les Arméniens bénissaient le brave Miko ; ils priaient pour sa vie ; mais il s'en trouvait un certain nombre qui maudissaient leur bienfaiteur . C'est ainsi que l'enfant malade maudit le médecin . L'insensibilité de l'esclave lui fait aimer la tranquillité et la quiétude : sommeil sans doute, mais qu'importe qu'il soit mortel ! Toutefois , personne ne maudissait Miko autant que Hairo , du village de K... ³ <<Chamlan-Altiar:1912.3,4.

Şadakhe köyleri kargaşa içindeydi. Miko'nun adı dağdan dağa, vadi boyunca yankılanıyordu. Bir kayanın zirvesine kamp kurmuş, yoldaşlarıyla birlikte dehşet saçıyordu. Düşman için, demir kafesinden kaçmış, kendisini acımasızca köleleştirenlerden intikam almak için susamış bir aslan gibiydi. Şadakhe'de huzur bozulmuştu; Kürt haydutları titriyordu. Ermeni köylerinin belası Şakir, Miko'nun korkunç adını duyunca evinde korkudan titriyordu ve sonunda kaçmaya karar vermişti. Ermeniler cesur Miko'yu kutsadılar; hayatı için dua ettiler; ancak içlerinden hayırseverlerine lanet okuyanlar da vardı. Hasta çocuk da doktora lanet okudu. Kölenin duyarsızlığı ona huzuru ve sessizliği sevdiliyor: uyku, şüphesiz, ama ölümlüye ne önemi var! Ancak Miko'ya K... köyünden Hairo kadar lanet eden kimse yoktu. ³

<<Chamlan-Altiar:1912.3,4.

Tandis qu'à Sivas , à Tocate, et dans les autres villes du pachalik, on se perdait ainsi dans des explications plus ou moins vraisemblables , Baïla et Ferdinand qui , en effet , avaient trouvé moyen de s'enfuir du palais, grâce au désordre, à la foule et à leur travestissement , se tinrent d'abord cachés dans les montagnes situées au sud de Sivas, où des brigands curdes les prirent sous leur protection sans trop les rançonner ; puis ils trouvèrent un abri dans un couvent, puis vingt autres dans les cavernes ou sous les ombrages des bois d'Avanes , toujours en remontant les bords de la rivière Rouge . ⁴ <<Saintine:1857.67,68.>>

Sivas, Tokat ve Paşalığın diğer şehirlerinde halk az çok akla yakın açıklamalar arasında kaybolmuşken, düzensizlik, kalabalık ve kılık değiştirmeleri sayesinde saraydan kaçmayı başaran Baila ve Ferdinand önce Sivas'ın güneyindeki dağlarda saklandılar ve orada Curdes <<Kürtler>> haydutlar onları fazla fidye ödemededen himayelerine aldılar; sonra bir manastıra sığındılar, sonra yirmi kadar kişi daha mağaralarda veya Avanes ormanlarının gölgesinde barındılar ve hep Kızıl Nehir kıyısına doğru ilerlediler. ⁴ <<Saintine:1857.67,68.>>

Les environs très-fertiles du mont Arara paraissent abandonnés , dans la crainte sans doute des descentes et des invasions que les brigands curdes pourraient faire . ⁵ <<Eschavannes:1853.113>>

Ağrı Dağı'nın çok verimli çevresi, şüphesiz Kurdişli <<Kürtler>> eşkıyaların yapabileceği baskın ve istilalardan korkulduğu için terk edilmiş gibi görünüyör. ⁵ <<Eschavannes:1853.113>>

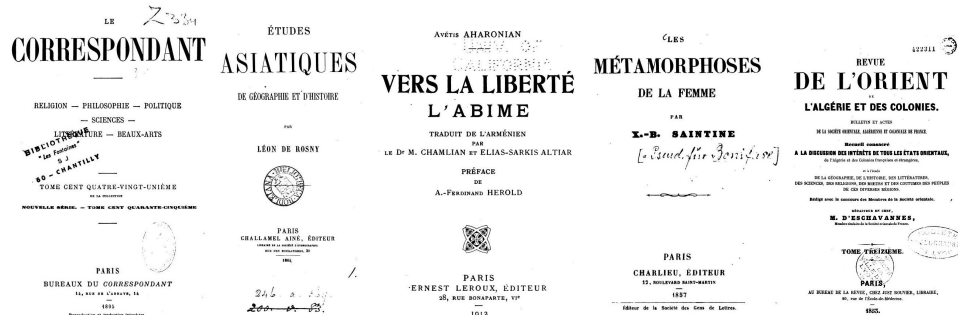
1 Le CORRESPONDANT RELIGION- PHILOSOPHIE- POLITIQUE - SCIENCES - LITTERATURE - BEAUX-ARTS. TOME CENT QUATRE -VING- UNIÈME DE LA COLLECTION NOUVELLE SÉRIE. TOME CENT QUARANTE- CINQUIÈME. PARIS BUREAU DU CORRESPONDANT 14 , RUE DE L'ABBAYE , 14 1895 Reproduction et traduction interdites .

2 ETUDES ASIATIQUES DE GÉOGRAPHIE ET D'HISTOIRE PAR LÉON DE ROSNY. PARIS CHALLAMEL AINÉ , ÉDITEUR LIBRAIRE DE LA SOCIÉTÉ D'ETHNOGRAPHIE RUE DES BOULANGERS, 30 1864

3 AVÉTIS AHARONIAN VERS LA LIBERTÉ L'ABIME TRADUIT DE L'ARMÉNIEN PAR LE Dr M. CHAMLIAN ET ELIAS -SARKIS ALTIAN PRÉFACE DE A. - FERDINAND HEROLD. PARIS ERNEST LEROUX , ÉDITEUR 28 , RUE BONAPARTE , Vie 1912

4 LES MÉTAMORPHOSES DE LA FEMME PAR X.-B. SAINTINE. PARIS CHARLIEU , ÉDITEUR 12 , BOULEVARD SAINT-MARTIN . 1857. Éditeur de la Société des Gens de Lettres .

5 REVUE DE L'ORIENT DE L'ALGÉRIE ET DES COLONIES . BULLETIN ET ACTES DE LA SOCIÉTÉ ORIENTALE . ALGÉRIENNE ET COLONIALE DE FRANCE . Recueil consacré A LA DISCUSSION DES INTÉRÊTS DE TOUS LES ÉTATS ORIENTAUX, de l'Algérie et des Colonies françaises et étrangères , et à l'étude DE LA GÉOGRAPHIE, DE L'HISTOIRE, DES LITTÉRATURES , DES SCIENCES, DES RELIGIONS, DES MOEURS ET DES COUTUMES DES PEUPLES DE CES DIVERSES RÉGIONS . Rédigé avec le concours des Membres de la Société orientale. RÉDACTEUR EN CHEF , M. D'ESCHAVANNES , Membre titulaire de la Société orientale de France. TOME TREIZIÈME . PARIS, AU BUREAU DE LA REVUE , CHEZ JUST ROUVIER , LIBRAIRE , 20 , rue de l'École-de-Médecine. 1853.

Autre histoire. Les délicieuses villas n'ont pas de porte, ainsi que je pense vous l'avoir déjà fait observer ; quant aux fenêtres, elles sont plus qu'inutiles, puisqu'elles sont de plus à peu près impossibles : inutiles, la porte, je veux dire l'ouverture d'entrée étant toujours patente : impossibles, car il n'y a pas même dans toute la maison une seule feuille de papier blanc, moins encore écrit, pour remplacer au besoin une vitre cassée : supposez que verre et carreau fussent choses connues ici ; ce qui du reste, bien que ne donnant pas grande idée de la science et de l'industrie curde, ne laisse pas d'avoir le double avantage, grandement prisé par nos bons montagnards, de ne pas trop fatiguer ni les yeux ni la tête. Un beau soir donc, tous préparatifs faits pour dormir vous savez comment, la porte restant ouverte, ou pour mieux dire absente, comme de coutume, j'aheurte mon hôte. Que faire, lui dis-je, montrant de la main l'entréebéante, que faire ? Eh quoi ! Mais les Curdes entrèrent pendant notre sommeil , et voleront peut-être mes ornements sacrés ; alors plus de messe . - Ah ! tu as raison, Rabbi ; mais n'aie pas peur, va, j'ai un bon moyen: je ferai Loucher mon frère en travers de la porte. 1 <<Mission:1848.637,638>>

Başka bir hikaye. Sanırım size daha önce de belirttiğim gibi, bu şirin villaların kapısı yok; pencerelere gelince, neredeyse imkânsız oldukları için fazlasıyla işe yaramazlar: işe yaramaz, kapı, yani giriş açıklığı, sürekli açık olduğundan: imkânsız, çünkü tüm evde, gerekirse kırık bir camı değiştirecek tek bir beyaz kağıt, hele ki yazılı bir şey bile yok: Diyelim ki cam ve camlar burada bilinen şeylerdi; üstelik, bu, Kürt'ün <<Curde>> bilimi ve çalışkanlığı hakkında pek bir fikir vermese de, iyi dağcılarımız tarafından çok değer verilen, ne gözleri ne de başı çok fazla yormama gibi iki avantajı da beraberinde getiriyor. Böylece güzel bir akşam, uyku için tüm hazırlıklar yapılmışken, bilirsiniz işte, kapı her zamanki gibi açık, daha doğrusu yokken, <<Bahsettigi Kürt>> ev sahibimi şok ettim. Ne yapmalıyım, dedim ona, elimle açık girişi işaret ederek, ne yapmalıyım? Ne! Ama Kürtler <<Curdes>> biz uyurken içeri girecek ve belki de kutsal süslerimi çalacaklar; sonra ayın yok. - Ah! Haklısın Haham; ama korkma, git, benim iyi bir yolum var: Kardeşimin kapının karşısında şaşı bakmasını sağlayacağım. 1 <<Mission:1848.637,638>>

Mais, hélas ! pas seulement une église ou chapelle digne de ce nom pour recevoir JésusChrist. Venez, Monsieur, c'est ici la dernière et la plus triste de nos visites; mais il la faut faire , je m'y suis engagé , et puis j'espère qu'elle ne sera pas sans utilité pour mes paroissiens ; le spectacle de notre détresse ne saurait manquer d'intéresser des cœurs de

Missionnaires . Voyez cette mesure en ruine, ne différant guère des autres qui l'entourent, que par un plus grand état d'abandon et de misère, sans porte, sans toit, sans autel , sans chaire, sans confessionnal :voilà tout ce qui a échappéà la dévastation des brigands curdes , voilà ce qui restedu lieu saint; vousn'ytrouvez plus une seule pièce de bois, et nos pauvres paroissiens sont absolument hors d'état de subvenir aux frais de restauration. Ne pouvant mieux faire , je fus bien obligé de m'en contenter pour y donner les exercices de la Mission . J'étais debout, et nos montagnards assis sur des pierres, la terre nue ou leurs talons. Je prêchais donc ainsi tant bien que mal; mais pour le saint sacrifice de la messe, impossible d'y songer seulement, malgré toute la bonne volonté du monde. Je craignais trop le vent qui souffle fréquemment et avec violence , même dans cette saison. Je fus réduit à célébrer dans une cabane particulière, c'est-à-dire , comme vous vous y attendez bien , dans un lieu mille fois plus indigne de la majesté divine que l'étable de Bethléem, en compagnie des moutons et autres animaux domestiques, au milieu des araignées, des puces, et sous un plafond noirci par la fumée des fours à pain fonctionnant tous les jours au beau milieu de la salle sans cheminées ni fenêtres , et par suite revêtu d'une épaisse couche de suie , laquelle menaçait à chaque instant de tomber sur le corporal . Cette fois , au moins , j'avais eu la précaution, avant de quitter Ourmiah, de me munir d'une planchette et de deux bâtons pour la fixer au mur; opération facile, puisque le mur n'est qu'un simple assemblage de pierres brutes superposées entre elles, avec un peu de boue. Dans mes précédentes visites, je m'étais fait un autel de sacs de blé ou de millet recouverts de tapis, mais c'était moins solide encore , et je courais grand risque de voir renverser le calice. La foi et la dévotion ne trouvaient pas là de bien puissants secours , n'est-il pas vrai ? Eh bien ! le bon Dieu n'a pas laissé cependant de me faire goûter, dans son inépuisable sagesse, des consolations mille fois supérieures à toutes celles que j'aie jamais éprouvées en cé- lébrant dans de belles et magnifiques églises , sans en excepter même ma première messe . Vive Jésus à la vie et à la mort !

1 <<Mission:1848,648,649,650>>

Ama ne yazık ki! İsa Mesih'i kabul edecek adına layık bir kilise veya şapel bile yok. Gelin efendim, bu ziyaretlerimizin son ve en hüzünlüsü; ama yapılmalı, kendimi buna adadım ve umarım cemaatim için faydasız olmaz; sıkıntımızın manzarası Misyonerlerin yüreğini ilgilendirmeden edemez. Etrafındakilerden pek de farklı olmayan bu harap kulübeye bakın; kapısız, çatısız, sunaksız, minbersiz, günah çıkarma kabinsiz, terk edilmişlik ve sefalet hali dışında: Kürt haydutlarının tahribatından kurtulan tek şey bu, kutsal mekândan geriye kalanlar bunlar; orada tek bir tahta parçası bile bulamazsınız ve zavallı cemaatimiz restorasyon masraflarını kesinlikle karşılayamıyor. Daha iyisini yapamadığım için, oradaki Misyon'un çalışmalarını yürütmekle yetinmek zorunda kaldım. Ben ayaktaydım ve dağcılarımız taşların üzerinde, çıplak toprakta veya topuklarının üzerinde oturuyorlardı. Böylece elimden geldiğince vaaz verdim; ama kutsal Ayin kurbanına gelince, dünyadaki tüm iyi niyete rağmen, bunu düşünmek bile imkânsızdı. Yılın bu zamanında bile sık sık ve şiddetli esen rüzgârdan çok korkuyordum. Kendimi özel bir kulübede, yani tahmin edebileceğiniz gibi, Beytullahim'deki ahırdan bin kat daha değersiz bir yerde, koyunlar ve diğer evcil hayvanların eşliğinde, örümceklerin, pirelerin ortasında ve bacaları veya pencereleri olmayan odanın tam ortasında, her gün çalışan ekmek fırınlarının dumanıyla kararmış bir tavanın altında ayin yapmaya mecbur hissettim. Bu nedenle, her an onbaşının üzerine düşme tehlikesi olan kalın bir is tabakasıyla kaplıydı. En azından bu sefer, Urmiye'den ayrılmadan önce, duvara sabitlemek için kendime bir tahta ve iki çubuk alma önlemini almıştım; Duvar, biraz çamurla üst üste bindirilmiş kaba taşlardan oluşan basit bir yapıdan ibaret olduğundan, kolay bir işlemdi. Önceki ziyaretlerimde, buğday veya darı çuvallarını

halılarla kaplayarak bir sunak yapmıştım, ama daha da sağlam değildi ve kâsenin dökülmesini görme riskiyle karşı karşıyaydım. İnanç ve bağlılık orada çok güçlü bir yardım bulmadı, değil mi? Evet! Yine de yüce Tanrı, tükenmez bilgeliğiyle, güzel ve görkemli kiliselerde ayin yaparken deneyimlediklerimden bin kat daha üstün tesellileri tatmamı sağladı, ilk ayinim hariç. Yaşasın İsa, hayatta ve ölümdel! 1 <<Mission:1848,648,649,650>>

1144. Les ruines d'Ani. Mémoire présenté à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, par E. BORÉ : Aspect des ruines d'Ani, ancienne capitale de l'Arménie. Sa fondation; dynastie des Pagratides; des mille et une églises d'Ani; sa cathédrale ; ses inscriptions ; mort tragique de Kakig II, dernier roi pagratide : prise d'Ani par Alp.-Arslan ; elle est vendue à un émir seldjoucide; seconde occupation de la ville par les Géorgiens ; rencontre des brigands curdes ; émigration des habitants en Hongrie, en Pologne, en Perse, etc.; monastère de Khochavank ; arrivée à la quarantaine russe d'Alexandropole. - 15 mars 1843. 2 <<Drapier:1843.79>>

1144. Ani harabeleri. E. BORÉ tarafından Yazıtlar ve Edebiyat Akademisi'ne sunulan anı: Ermenistan'ın kadim başkenti Ani harabelerinin ortaya çıkışı. Kuruluşu; Pagratid Hanedanlığı; Ani'nin bin bir kilisesi; katedrali; yazıtları; son Pagratid kralı II. Kakig'in trajik ölümü: Ani'nin Alparslan tarafından ele geçirilmesi; bir Selçuklu emirine satılması; şehrin Gürcüler tarafından ikinci kez işgali; Kurdiş <<Curdes>> haydutlarıyla karşılaşma; halkın Macaristan, Polonya, İran vb. yerlere göç etmesi; Hoçavank Manastırı; Rusların Alexandropole'ye girişine varış. - 15 Mart 1843. 2 <<Drapier:1843.79>>

Facciamo ora col pensiero la traversata in compagnia di questi arditi barcaioli . Quando dopo un viaggio di più giorni, cessano i monti ad un tratto e si stende ai nostri sguardi un ridente paese coltivato, noi vediamo a mano sinistra i poderosi scaglioni di un alto monte e dietro la fortezza ormai in rovina dell'isola Djezireh Ibn-Omar (pure un antico nido di briganti curdi) , e vediamo la larga valle laterale incorniciata da rupi di dolomite. 3 <<Schweiger:1886,288,289.>>

Perciò si cammina un'intiera giornata in quella selva dantesca, che viene evitata persino dai Curdi ladroni dei dintorni. 3 <<Schweiger:1886,245.>>

Böylece çevredeki hırsız Kürtlerin bile girmekten kaçındığı o Dante ormanında bir gün boyunca yürünmüş oluyor. 3 <<Schweiger:1886,245.>>

Quel non so che di antico e venerabile che produce l'Armenia su di noi, non diminuisce, qualora si faccia astrazione da certi particolari e si consideri il quadro complessivo del loro infelice e deserto altipiano. Le poderose vette delle montagne , i burroni e le valli profondamente scavate non sono mai state sfiorate dal più leggero soffio del moderno incivilimento. In più d'un luogo gli uomini non hanno cangiato da secoli e secoli le loro antiche abitudini, e se gli alpigiani curdi appostano il viaggiatore nei passi delle montagne, che si stendono fra le sorgenti dell'Eufrate e del Tigri , non si deve dimenticare che tali insidie sulla via erano in fiore già nei tempi più antichi. Monumenti assiri accennano del resto a tempi ancora più antichi. 3 <<Schweiger:1886,260,261.>>

Ermenistan'ın bize kattığı kadim ve kutsal anlam, bazı ayrıntılardan uzaklaşıp, mutsuz ve ıssız platolarının genel görünümüne baktığımızda azalmaz. Heybetli dağ zirveleri, vadiler ve derin oyulmuş vadiler, modern medeniyetin en ufak bir esintisine bile maruz kalmamıştır.

Birçok yerde insanlar, yüzyıllardır kadim alışkanlıklarını değiştirmemişlerdir ve Kürt dağcılar, Fırat ve Dicle'nin kaynakları arasında uzanan dağ geçitlerinde yolcuyu bekliyor olsalar da, bu rotadaki bu tür tehlikelerin en eski zamanlarda bile var olduğu unutulmamalıdır. Dahası, Asur anıtları daha da eski zamanlara işaret etmektedir. 3 <<Schweiger:1886.260,261.>>

Şimdi bu cesur kayıkçıların eşliğinde geçişimizi hayal edelim. Birkaç günlük bir yolculuğun ardından dağlar aniden bitip, gözlerimizin önünde gülümseyen, ekili bir ülke uzandığında, solda yüksek bir dağın heybetli basamaklarını, arkasında ise artık harap durumda olan Cezire İbn-i Ömer Adası'nın (aynı zamanda eski bir Kürt haydut yuvası) kalesini ve dolomit kayalıklarıyla çevrili geniş yan vadiyi görüyoruz. 3 <<Schweiger:1886.288,289.>>

Al dott. OSWALD dobbiamo la relazione di un viaggio all'Ararat, reso assai penoso dal freddo, e contrariato da varie peripezie, occasionate dalla cattiva scorta di cosacchi , arruolata per difendersi dai briganti curdi. 4 <<Ratti:1902.24>>

Dr. OSWALD'a, Kürt haydutlarından kendilerini korumak için görevlendirilen Kazakların zavallı korumasının yol açtığı çeşitli iniş çıkışlar ve soğuk nedeniyle çok acı verici olan Ararat'a yaptığımız yolculuğun öyküsünü borçluyuz. 4 <<Ratti:1902.24>>

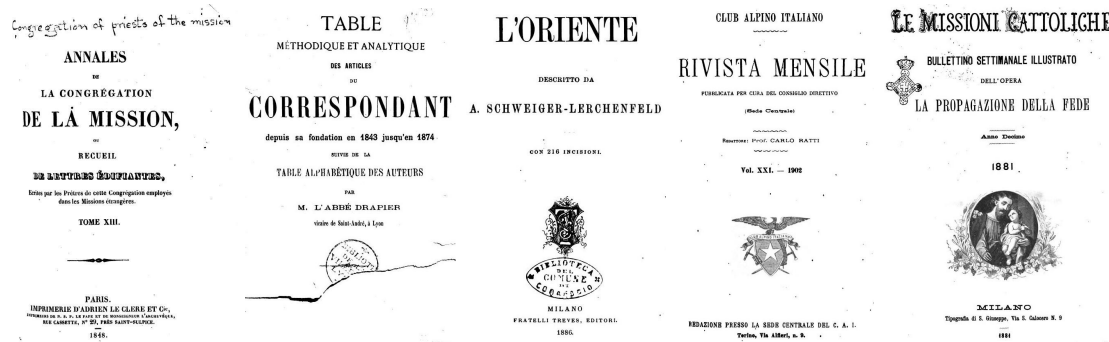
Una conseguenza di questo stato di cose si è che i Turchi ed i Curdi si diedero la mano per rubare e spogliare i viaggiatori sulle vie delle campagne. Ultimamente una quindicina di negozianti cristiani recandosi per commercio da un villaggio detto Kéréde ad un altro villaggio vicino, si vedono assalire da briganti turco-curdi che, dopo averli battuti per bene loro prendono le mercanzie , il denaro e financo le vestimenta ; una delle vittime , delle altre più infelice , credendo potersi salvare colla fuga , monta a cavallo e lo fa correre al galoppo. Ma un aggressore lo prende di mira collo schioppo e la palla trapassandogli il fianco sinistro vassene al cuore. Non è d'uopo dire che i parenti di questo giovane, che avea venticinque anni soltanto, sono inconsolabili . L'autorità locale mostra di non darsene pensiero ; d'altronde è impotente a reprimere questi brigantaggi. L'audacia dei ladri giunse a tal punto che non temettero di assalire il corriere della scorsa settimana ; per fortuna non portava che delle lettere ; del resto i briganti l'avrebbero ucciso all'atto per impadronirsi dei valori che ordinariamente porta. 5 <<Giuseppe:1884.484.>>

Bu durumun bir sonucu olarak Türkler ve Kürtler, köy yollarında yolcuları soyup soymakta el ele verdiler. Geçtiğimiz günlerde, Kéréde adlı bir köyden yakındaki bir köye ticaret için seyahat eden yaklaşık on beş Hristiyan tüccar, Türk-Kürt haydutlar tarafından saldırıya uğradı. Haydutlar, iyice dövdükten sonra mallarını, paralarını ve hatta giysilerini aldılar. Kurbanlardan biri, diğerlerinden daha talihsiz bir şekilde, kaçarak kurtulabileceğini düşünerek atına binip dörtlüye uzaklaştı. Ancak saldırganlardan biri ona silah doğrulttu ve kurşun sol tarafından geçip kalbine saplandı. Henüz yirmi beş yaşında olan bu gencin akrabalarının teselli bulamadığı aşikâr. Yerel yetkililer kayıtsız görünüyor; üstelik bu haydutlukları bastıracak güçleri de yok. Hırsızların küstahlığı öyle bir noktaya ulaştı ki, geçen haftaki kuryeye saldırmaktan çekinmediler; neyse ki sadece mektup taşıyordu; Üstelik, haydutlar, normalde taşıdığı değerli eşyaları çalmak için onu anında öldürürlerdi. 5 <<Giuseppe:1884.484.>>

1 ANNALES DE LA CONGREGATION DE LA MISSION, OU RECUEIL DE LETTRES ÉDIFIANTES, Ecrites par les Prêtres de cette Congrégation employés dans les Missions étrangères . TOME XIII. PARIS . IMPRIMERIE D'ADRIEN LE CLERE ET Cie , IMPRIMEURS DE N. S. P. LE PAPE ET DE MONSIEUR L'ARCHEVÊQUE , RUE CASSETTE , N° 29 , PRÈS SAINT-SULPICE . 1848 .
2 TABLE MÉTHODIQUE ET ANALYTIQUE DES ARTICLES DU CORRESPONDANT depuis sa fondation en 1843 jusqu'en 1874 SUIVIE DE LA TABLE ALPHABÉTIQUE DES AUTEURS PAR M. L'ABBÉ DRAPIER vicaire de Saint-André, à Lyon.

3 L'ORIENTE DESCRITTO DA A. SCHWEIGER - LERCHENFELD CON 216 INCISIONI. MILANO FRATELLI TREVES , EDITORI. 1886.

4 CLUB ALPINO ITALIANO RIVISTA MENSILE PUBBLICATA PER CURA DEL CONSIGLIO DIRETTIVO (Sede Centrale) REDATTORE : Prof. CARLO RATTI Vol . XXI . 1902 REDAZIONE PRESSO LA SEDE CENTRALE DEL C. A. I. Torino, Via Alfieri, n. 9.
 5 LE MISSIONI CATTOLICHE BULLETTINO SETTIMANALE ILLUSTRATO DELL'OPERA LA PROPAGAZIONE DELLA FEDE Anno Decimo : 1881. MILANO Tipografia di S. Giuseppe , Via S. Calocero N. 9 1884

I pastori curdi e turcomanni , a tempo perso, vi esercitano una specie di brigantaggio e spingono le loro rapine fino ad Angora. 208

Kürt ve Türkmen çobanlar boş zamanlarında bir nevi eşkıyalık yaparak ganimetlerini Ankara'ya kadar taşıyorlar. 1 <<Bertacchi-Porena-Mori:187?.208>>

Il tempio non è più che un mucchio di rovine, utilizzato come fortezza dai briganti curdi. 470

Tapınak artık Kürt eşkıyaları tarafından kale olarak kullanılan bir harabe yığınının başka bir şey değil. 1 <<Bertacchi-Porena-Mori:187?.208>>

Come quest' ultimi , i Curdi , discendenti forse degli antichi Parti , briganti crudeli ed indomabili nelle loro montagne (principalmente i terribili Yezides) all'est delle quali son molto sparsi, non obbediscono che a dei capi della loro nazione , debolmente dipendenti dal potere imperiale. Senz' essere propriamente nomadi, i Curdi abbandonano alla state le valli più basse per andare a cercarsi il nutrimento nella regione di mezzo delle loro montagne. Questo genere di vita è la cagione per cui non si trova in tutto il loro paese una città di qualche importanza ; ma invece moltissimi villaggi in posizione molto amena. I Curdi , che si dividono in guerrieri ed agricoltori , parlano un idioma particolare, che è una corruzione del persiano ed altri dialetti. Si radono la testa e non portano che mustacchi. Il loro vestire poco differisce da quello dei Turchi delle stesse condizioni. Sono un bel tipo d' uomini : colorito meno bruno degli Armeni e de ' Turcomani , statura alta , naso aquilino, sguardo fiero e focoso , ma gli occhi troppo vicini l'uno all' altro. Sono eccellenti cavalieri che menan bene la lancia : anche le donne si esercitano al maneggio delle armi : amano la musica e il canto, e compongono romanze in cui narrano le loro gesta. Le ragazze non ricevono dote ; al contrario il marito fa donativi ai parenti della sposa. Quasi tutti professano l'islamismo : alcuni pochi Cristiani trovansi nelle frontiere della Persia ; e , a quanto ne dicono i Turchi, i Yezides, (la più feroce delle loro orde , che si reca ad onore l'omicidio ed il saccheggio) adorano il diavolo. Del resto , da tutti indistintamente troverete ospitalità illimitata. Il principal nutrimento dei Curdi consiste in farinata , latte e mele. 2 <<Turchia:2016.22,23.>>

İkincisi gibi, belki de kadim Partların torunları olan, doğuya doğru dağılmış oldukları dağlarında (çoğunlukla korkunç Yezidiler) zalim ve boyun eğmez haydutlar olan Kürtler de, yalnızca imparatorluk gücüne zayıf bir şekilde bağımlı olarak uluslarının liderlerine itaat ederler. Tam anlamıyla göçebe olmasalar da Kürtler, yaz aylarında yiyecek aramak için dağlarının orta kesimlerine gitmek üzere alçak vadileri terk ederler. Bu yaşam tarzı, tüm

ülkelerinde önemli bir şehir olmamasının, bunun yerine çok güzel yerlerde birçok köyün bulunmasının sebebidir. Savaşçılar ve çiftçiler olarak ikiye ayrılan Kürtler, Farsça ve diğer lehçelerin bozulmuş hali olan belirli bir dil konuşurlar. Başlarını kazıtır ve sadece büyük bırakırlar. Kıyafetleri, aynı koşullardaki Türklerinkinden çok da farklı değildir. Yakışıklı bir erkek tipidirler: tenleri Ermeni ve Türkmenlerinkinden daha az koyudur, uzun boyludurlar, kartal burunludurlar, gururlu ve ateşli bir bakışa sahiptirler, ancak gözleri birbirine çok yakındır. Mızrak kullanmayı iyi bilen mükemmel binicilerdir; kadınlar da silah kullanmayı öğrenirler; müziği ve şarkı söylemeyi severler ve maceralarını anlattıkları romanlar yazarlar. Kızlar çeyiz almazlar; aksine, koca gelinin akrabalarına hediyeler verir. Neredeyse hepsi Müslümandır: İran sınırlarında birkaç Hristiyan bulunur; Türklerle göre ise Yezidiler (cinayet ve yağmayla gurur duyan, ordularının en vahşileri) şeytana taparlar. Ayrıca, ayırım gözetmeksizin herkesten sınırsız misafirperverlik görürsünüz. Kürtlerin başlıca yiyecekleri yulaf lapası, süt ve elmadır. 2 <<Turchia:2016.22.23.>>

Vuolsi che nei dintorni di Smirne si trovino 12,000 Curdi briganti. 3 <<Austr:2017.693>>

İzmir civarında 12.000 Kürt eşkiyasının olduğu söylenmektedir. 3 <<Austr:2017.693>>

La rapina ed il bottino essendo all' ordine del giorno questo stato d'anarchia serve di scusa a tutti i delitti , e siccome i Curdi sono briganti di professione e d'un carattere vendicativo , traditori e sanguinari , il vizio del loro governo non ha che una influenza maggiore sulla loro vita abituale. 4 <<Heude:1820.38.>>

Soygun ve yağmanın yaygın olduğu bu anarşi hali, her türlü suça bahane oluyor ve Kürtler profesyonel eşkiyalar oldukları, kindar, hain ve kana susamış bir yapıya sahip oldukları için, hükümetlerinin kötülüğü günlük yaşamlarını daha da fazla etkiliyor. 4 <<Heude:1820.38.>>

Oltre l'incertezza del cammino , il pensiero di mille Curdi , terribili briganti , che infestavano quelle montagne , di quanto non accresceva le nostre angustie ! 5 <<Anacletio:1868.149.>>

Yolculuğun belirsizliğinin ötesinde, o dağları istila eden binlerce Kürt, korkunç haydut düşüncesi, acımızı ne kadar artırıyordu! 5 <<Anacletio:1868.149.>>

1 LA TERRA TRATTATO POPOLARE DI GEOGRAFIA UNIVERSALE G. MARINELLI ED ALTRI SCIENZIATI ITALIANI OPERA DEDICATA ALLA SOCIETÀ GEOGRAFICA ITALIANA. VOLUME V L'ASIA. PER V. BELLIO— C. BERTACCHI - F. PORENA— A. MORI Illustrato da 598 incisioni E da 24 tavole. 18??

2 La TURCHIA QUADRO STORICO - GEOGRAFICO. Yayın: Schubart Orijinalin kaynağı: Avusturya Ulusal Kütüphanesi Dijital ortama aktarılma::15 Temmuz 2016

3 Yayınlanma Tarihi:1860. Yayın: Lloyd austr. Orijinalin kaynağı: Avusturya Ulusal Kütüphanesi. Dijital ortama aktarılma::9 Mart 2017 Dil: Italyanca. Editör:Tito Dellaberenga

4 VIAGGIO DALLA COSTA DEL MALABAR A COSTANTINOPOLI PER IL GOLFO PERSICO , L'ARABIA , LA MESOPOTAMIA, IL KOURDISTAN E LA TURCHIA ESEGUITO NELL' ANNO 1817 DA GUGLIELMO HEUDE TENENTE AL SERVIZIO D' INGHILTERRA. VOL. II. 1820.

5

